

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОВОГО ФОНДУ

С.В. Матчук

методист юридично-психологічного

факультету ННІЗН

Національної академії внутрішніх справ

Постановка проблеми. Сучасний стан охорони лісових ресурсів в Україні характеризується багатьма недоліками. Головними з яких є: недосконалість фінансово-економічного механізму охорони лісових ресурсів та податкової бази, яка не враховує довгостроковості у вирощуванні лісу; дублювання повноважень адміністративно-правової охорони лісових ресурсів; недоцільне поєднання лісгосподарськими підприємствами функцій з ведення лісового господарства та переробки деревини; значний обсяг незаконних рубок, недосконалий перерозподіл земель лісового фонду; зростання техногенного навантаження на лісові екосистеми; збільшення випадків лісових пожеж; поява в лісах шкідників, які створюють додаткові проблеми для охорони лісових ресурсів та відсутність дієвих засобів боротьби з ними. Крім того, система управління в сфері охорони та відтворення лісів не повністю забезпечує багатопільове, безперервне і невиснажливе використання земель лісового фонду, лісових ресурсів та лісових екосистем. Все це актуалізує необхідність наукового дослідження особливостей правового режиму земель лісового фонду та раціонального використання лісових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика охорони земель лісового фонду, лісових ресурсів у структурі лісового природного комплексу висвітлювалась у працях таких науковців, як: В.Д. Бондаренко, Л.Й. Гайдаров, З.Ю. Герушинський, А.І. Дмитренко, Н.П. Жижин, Н.Н. Зеленський, П.Ф. Кулинич, В.О. Кучерявий, В.П. Рябчук, С.М. Стойко та ін.

Метою статті є визначення особливостей правового режиму земель лісового фонду та його впливу на використання, охорону та відтворення лісових ресурсів як основних компонентів навколишнього природного середовища.

Основні результати дослідження. Відповідно до ст.55 Земельного кодексу України та ст.5 Лісового кодексу України до складу земель лісового фонду належать землі, вкриті лісовою (деревною та чагарниковою) рослинністю, а також непокриті лісовою рослинністю, які підлягають залісненню (зруби, згарища, рідколісся, пустирі та інші), зайняті лісовими шляхами, просіками, протипожежними розривами тощо; нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства зайняті спорудами, пов'язаними з

веденням лісового господарства, трасами ліній електропередач, продуктопроводів та підземними комунікаціями тощо, зайняті сільськогосподарськими угіддями (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, надані для потреб лісового господарства); зайняті болотами і водоймами в межах земельних ділянок лісового фонду, наданих для потреб лісового господарства [1; 2].

Не належать до земель лісового фонду землі, зайняті зеленими насадженнями у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів; полязахисними лісовими смугами, захисними насадженнями на смугах відводу залізниць, захисними насадженнями на смугах відводу автомобільних доріг, захисними насадженнями на смугах відводу каналів, гідротехнічних споруд та водних об'єктів; окремими деревами і групами дерев, чагарниками на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках. Віднесення земельних ділянок до складу земель лісового фонду, визначення їх меж провадиться у порядку, встановленому земельним законодавством.

Особливості в правовому режимі земель державного лісового фонду обумовлюється насамперед відмінностями в порядку використання окремих груп лісів державного значення [3, с. 182]. З точки зору можливого господарського використання, тобто народногосподарського призначення та місця їх розташування і функцій, тобто екологічного призначення, ліси поділяються на дві групи. До першої групи належать ліси, що виконують переважно природоохоронні функції:

Водоохоронні (смуги лісів уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, смуги лісів, що захищають нерестовища цінних промислових риб, а також захисні лісові насадження на смугах відводу каналів).

Захисні (ліси протиерозійні, приполонинні, захисні смуги уздовж залізниць, автомобільних доріг міжнародного, державного та обласного значення, особливо цінні лісові масиви, державні лісові смуги, байрачні ліси, степові переліски та інші ліси степових, лісостепових, гірських районів, що мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища; полежахисні лісові смуги, захисні лісові насадження на смугах відводу залізниць, захисні лісові насадження на смугах відводу автомобільних доріг).

Санітарно-гігієнічні та оздоровчі ліси (ліси населених пунктів, ліси зелених зон навколо населених пунктів і промислових підприємств, ліси першого і другого поясів санітарної охорони джерел водопостачання та ліси зон округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих територій).

До першої групи належать також ліси на територіях природно-заповідного фонду (заповідники, національні природні парки, пам'ятки природи, заповідні урочища, регіональні ландшафтні парки, ліси, що мають наукове або історичне значення). До другої групи належать ліси, що поряд із екологічними мають експлуатаційне значення, і для збереження захисних функцій, безперервності та невиснажливості використання яких встановлюється режим обмеженого лісокористування [3, с. 219-220].

Під час поділу лісів на групи та віднесення до категорій захисності визначаються межі земель, зайнятих лісами кожної групи та категорії захис-

ності. Порядок ведення господарства залежно від груп лісів і категорій захисності, використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей та проведення науково-дослідних робіт визначається Кабінетом Міністрів України. Відповідно до ст. 38 Лісового кодексу, у лісах першої та другої групи можуть бути виділені особливо захисні земельні ділянки лісового фонду з режимом обмеженого лісокористування.

Основне цільове призначення земель лісового фонду – ведення на них лісового господарства, що забезпечує раціональне користування лісами, їх відтворення, охорону, покращення породного складу і підвищення продуктивності [4, с. 54].

Землі лісового фонду за внутрішньою структурою дуже різноманітні і мають складний правовий режим, який характеризуються низкою особливостей. Насамперед ці особливості випливають із діючого порядку користування землями лісового фонду. Іншими словами, правовий режим цих земель цілком і повністю залежить від виду лісокористування, яке здійснює землекористувач.

Багатоцільове використання – одна із особливостей правового режиму земель лісового фонду. По-перше, головним в їх використанні є вирощування лісів і заготівля деревини, а по-друге, ведення науково-дослідних робіт, мисливського господарства, здійснення культурно-оздоровчих заходів. Так, земельні ділянки лісового фонду для потреб мисливського господарства (мисливські угіддя) надаються користувачам відповідно до Законів України «Про тваринний світ» та «Про мисливське господарство та полювання».

Користування земельними ділянками лісового фонду в культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях повинно здійснюватися з урахуванням вимог щодо збереження лісового середовища і природних ландшафтів та з додержанням правил архітектурного планування приміських зон і санітарних вимог. У лісах, що використовуються для відпочинку, лісокористувачі повинні здійснювати роботи щодо їх благоустрою. Порядок користування земельними ділянками лісового фонду в культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Для проведення науково-дослідних робіт відповідним лісокористувачам можуть виділятися земельні ділянки лісового фонду, на яких може бути обмежено або повністю заборонено спеціальне використання лісових ресурсів, якщо це суперечить цілям науково-дослідних робіт. Рішення про обмеження чи заборону спеціального використання лісових ресурсів та користування цими ділянками для інших цілей приймаються місцевими Радами народних депутатів, які надають ці ділянки, за погодженням з постійними лісокористувачами. Відшкодування збитків, пов'язаних з обмеженням чи заборонаю користування цими ділянками в інших цілях, здійснюється відповідно до законодавства.

Використання земельних ділянок лісового фонду для видобування корисних копалин, прокладання кабелю, трубопроводів та інших комунікацій,

здійснення бурових, підривних та інших робіт, не пов'язаних з веденням лісового господарства, використанням лісових ресурсів і користуванням земельними ділянками лісового фонду для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей та проведення науково-дослідних робіт, провадиться після надання цих ділянок для зазначених цілей в порядку, встановленому земельним законодавством України. Зазначені роботи повинні вестися способами і методами, що не призводять до погіршення протипожежного і санітарного стану лісів та умов їх відтворення. Але крім цього на земельних ділянках лісового фонду допускається здійснення побічного лісокористування (ст.73 ЛК України).

Іншою особливістю правового режиму земель лісового фонду, на яку свого часу вказував І.Дмитренко, є його підпорядкованість інтересам лісового господарства [5, с. 59]. Ця особливість впливає також із основного цільового призначення даної категорії земель, оскільки право лісокористування є домінуючим відносно права землекористування на землях лісового фонду. Такий стан речей уявляється абсолютно закономірним, адже в лісовому господарстві земля невіддільна від лісової рослинності, яка росте (або вирощується) на ній. Більше того, законодавством України особливо підкреслено такий зв'язок землі і лісу, у самому визначення лісів. Ліс, відповідно до ст. 1 Лісового кодексу України, - це тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'янистою рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище [2].

Висновки. Таким чином, особливість правового режиму земель лісового фонду обумовлюється тим, що ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцем розташування виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні), естетичні, виховні та інші функції, мають обмежене експлуатаційне значення і підлягають державному обліку та охороні. В межах земель лісового фонду, як нами уже підкреслювалось, дозволяється лише діяльність, пов'язана з веденням лісового господарства, мисливського господарства, спеціальне лісокористування, а також культурно-оздоровча, рекреаційна, спортивна, туристична.

Належне використання земельних ресурсів, у тому числі і земель лісового фонду повною мірою залежить від якості управління ними. Система органів управління землями лісового фонду складається із державних органів загальної компетенції і відомчих органів. Державне управління в галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та його органи на місцях, спеціально уповноважені державні органи лісового господарства, місцеві органи державної виконавчої влади та інші органи відповідно до законодавства України. Спеціально уповноваженими державними органами лісового господарства є Міністерство лісового господарства України та його органи на місцях (обласні (міжобласні) управління лісового господарства, лісгоспи, лісництва) [6, с. 88]. Зміст управління земля-

ми лісового фонду, що здійснюється органами загальної компетенції, складають такі функції: планування використання земель лісового фонду, їх облік, надання і вилучення земель, організація земельної території, контроль за раціональним використанням земель лісового фонду, вирішення земельних спорів. Відомче управління землями лісового фонду характеризується такими функціями, як відведення лісних площ в користування лісгосподарським і лісопромисловим підприємствам і організаціям, відомчий облік земель, контроль за їх використанням, погодження питань про передачу земельних ділянок до складу земель лісового фонду і, навпаки, про вилучення їх для державних і громадських потреб. У разі переведення земельних ділянок з лісового фонду до інших категорій земель та передачі їх у власність або надання у користування для потреб, не пов'язаних з веденням лісового господарства, органи, що приймають таке рішення, одночасно вирішують питання про збереження або вирубки дерев і чагарників і про порядок використання одержаної при цьому деревини. Підприємства, установи, організації і громадяни, яким передаються у власність або надаються у користування земельні ділянки без права вирубки дерев і чагарників, зобов'язані забезпечувати їх збереження та охорону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України. - К. : Атіка. – 2014. – 96 с.
2. Лісовий кодекс України. Кодекси України. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – С. 36-87.
3. *Дмитренко І.А.* Екологічне право України: Підручник. – [2-е вид., переробл. і допов.] – К. : Юрінком Інтер. – 2001. – 352 с.
4. Земельное право / [отв.ред. проф.Аксенюк Г.А.] – М. : Юрид.лит, 1972. – 232 с.
5. *Дмитренко І.А.* Правова охорона земель в Україні: Монографія. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 1994. – 172 с.
6. Екологічне право України: [посібник для підготовки до іспитів] / С.В. Губарев, О.О. Лов'як, В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. – К. : ІКВС, 2014. – 168 с.

Матчук С.В. Особливості правового режиму земель лісового фонду

У статті досліджуються особливості правового режиму земель лісового фонду, призначення якого полягає у комплексному збереженні таких компонентів навколишнього природного середовища як земля та лісові ресурси. Обґрунтовується необхідність удосконалення чинного законодавства, яке регламентує відносини щодо використання, охорони та відтворення земель лісового фонду.

Ключові слова: ліс, правовий режим земель лісового фонду, лісові ресурси.

Матчук С.В. Особенности правового режима земель лесного фонда

В статье исследуются особенности правового режима земель лесного фонда, предназначение которого состоит в комплексном сохранении таких компонентов окружающей среды как земля и лесные ресурсы. Обосновывается необходимость усовершенствования действующего законодательства, регламентирующего отношения по использованию, охране и воспроизведению земель лесного фонда.

Ключевые слова: лес, правовой режим земель лесного фонда, лесные ресурсы.

Matchuk S.V. Features of the legal regime of forest land

The article deals with the peculiarities of the legal regime of forest land, whose purpose is the preservation of the complex components of the natural environment as land and forest resources. The necessity of improving the current legislation regulating relations regarding the use, protection and restoration of forest land.

Key words: *forest, legal regime of forest land, forest resources.*

Стаття надійшла до редакції 16.12.2014.